

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ макъ

Голос
адыга

1923-рэ ильесим
гъэтхапэм
къышегъэжьагъэу къидэкы

№ 173 (21902)

2019-рэ ильес

БЭРЭСКЭЖЬЙИ
ЮНЫГЬОМ и 25-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЬЭ ИИЭЛ
къыхэтыутыгъэхэр ыкъи
нэмыйк къэбархэр
тисайт ижүүгүотэштых
WWW.ADYGVOICE.RU

Адыгэ Республикаем и Правительствэ игъээзет

Япчъагъэ къышыкъагъ

УФ-м хэгъэгу клоц! Ёофхэмкэ иминистрэу Владимир Колокольцевым наркотикхэм апешүекогъэнимкэ Къэралыгъо комитетым изэхэсигъо тыгъуасэ видеоселектор шыкъэм тетэу зэхищагъ. Аш хэлэжьагъ Адыгэ Республикаем и Лышъхъэу Къумпыл Мурат.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Мы тхамыкыгъор къызыльты-
иэсыгъэ цыфхэм яучет зэрашы-
рэ шыкъэр зэхъокыгъэн зэрэ-
фааем постэуми апэу министрэм
ынаэ тыридзагъ. Аш къызэриу-
гъэмкэ, джырэ уахтэм щыэ
учетымкэ наркотикыр зыгъэ-
федэхэрэм япчъагъэ зериф-
шушаашу агъеунэфын альэкир-
эп. Мы гумэкыгъом УФ-м и
Президент и Улпъялкы Гъэ-
орышланы ынаэ тыридзагъ. Аш
къыхэкъеу наркотикыр зыгъэ-
федэрэ цыфхэм диспансериза-
ции эзракүштэм зэхъокынгъэ
фешыгъэнир УФ-м псауныгъэр
къэухумэгъэнимкэ и Мини-
стерствэ игъоу ылпытагъ.

Владимир Колокольцевым
джащ фэдэу игүшиэ къышы-
хигъэшыгъ наркотикым пыш-
гъэ цыфхэр бэзджэшлагъэ
зэрхъаным нахь къызэрэ-
факлохэрэр.

Адыгейим наркотикым пыш-
гъэ цыфхэм щыпсэхэрэм япчъагъэ
аужырэ ильесим проценти
7-кэ нахь макъ хуугъэ. Нар-
котик, шон пытэ е нэмыйк
токсическэ веществохэр зы-
хэлхэм яшьогъэ цыфхэм рес-

публике наркодиспансерым
медицинэ ыпилэгъу щарагъе-
гъоты.

Зэхэсигъом къыдыхэлъыта-
гъэу спортым допингхэр ща-
мыгъэфедэнхэм епхыгъэ юфы-
гъоми тегущыгъагъэх. Министрэм
къызэрхигъэшыгъэмкэ, мыш
фэдэ шыкъэм ылкы къикыкъэ
зэнэхъокъухэм шыпкъэнэгъэ
ахэлэуу реклохэрэр. Спор-
тсменым ипсауныгъи ахэр къе-
гуаох.

Адыгейимкэ мы лъэныкъом
республикэм ипащ ынаэ ты-
ргэгэты. Спорт еджаплэхэм
лекциехэр, тестированиехэр,
нэмыйк юфтхабзэхэр ашыз-
хашэх. Ахэм анэмийкэ Урысые
антидопинговэ движениеу
«#СпортЧистыхДостижений»
зыфилорэм ильогу картэ Ады-
гейим щашыгъ ыкъи къышагъэлъэ-
гъуаагъ. Урысые антидопинговэ
ассоциацеу «РУСАДА» зы-
филорэр, къэралыгъо спорт
федерациехэр, профильты ми-
нистерствэхэр мыш фэгъэхыгъэ
юфшэнхэм ахэлэжьагъэх.

Гъонэжьыкъо
Сэтэнай.

Шыпкъагъэ хэльэу къулыкъур ахыным фэшI

Чьэпьюгъум и 1-м бжыхъэ дзэ дэштигъор Урысые щырагъэжьэшт. Хабзэ зэрэхъугъэу, ар
тыгъэгъазэм и 31-м нэс клошт.

Мы аужырэ ильесхэр пштэмэ,
Урысые дзэм зыщызыдзын
хэрэм япчъагъэ хэпшыкъеу нахь
макъ хуугъэ. Мыш дэжьым
социологхэм, зыкъэухумэжын-
нимкэ министерствэм ианали-
тихъем къызэралорэмкэ, къа-
фагъэнэфгъэ мэзэ 12-м төу-
бытагъэ ыкъи шыпкъагъэ хэ-
лъеу ныбжыкъеухэм къулыкъур
ахы. Мы аужырэ ильесхэм

афэдэу патриотическэ мэхъанэ
ратызэ ныбжыкъеухэр къулы-
къум къеклонгъажэхэу къашэ-
жырэп.

Джащ фэдэу медицинэ ста-
тистикэм къызэритирэмкэ, мы
аужырэ ильесим 10-м псауныгъэ
ельтигъэу къулыкъур зыхын
зылжкъыщ ныбжыкъеухэр
нахьыбэ хуугъэх, процент 76-м
нэсэу ахэм япчъагъэ хэхуагъ.

2018-рэ ильесим ильетхэ дээ
дэштигъо къеухэу фэхүгъэхэм
ыкъи 2019-рэ ильесим ибжыхъэ
дээ дэштигъо зэрэфхъязырхэм
заштигушыгъэхэ зэхэсигъо
Адыгэ Республикаем и Прави-
тельствэ зычэт Унэм тыгъуасэ
щыгъуаагъ. Аш иоффшэн хэлжьа-
гъэх Адыгэ Республикаем и
Къэралыгъо Совет – Хасэм и
Тхаматэу Владимир Нарожнэр,

Премьер-министрам игуадээу
Сапый Вячеслав, ведомствэ
зэфшхъафхэм япчэхэр, АР-м
идээ комисариат иоффшэнхэр.

Бжыхъэ дзэ дэштигъор тире-
спублике зэрэшызэхэшагъэм
ехылгъажэу къэгушыгъагъ АР-м
идээ комисарэу Александр
Авериныр. Аш къызэриуагъэмкэ,
планэу къафагъэуцгъэм
тетэу яоффшэн зэхашэ, 2019-

ре ильесим постэумки аныб-
жыкъе къулыкъу ахыныр зы-
тефэр нэбгырэ мини 3-м
клахъэу къэлэ ыкъи район комис-
сариатхэм къаращэлгъажэх.
Дээ
дэштигъо комиссием къеклон-
гъэхэм ашыщэу процент 17,4-м
япсауныгъэ ельтигъэу яхтыль-
хэр афызэклагъэклохыгъэх.
2018-рэ ильесим егъэшагъэмэ,
а пчагъэр проценти 4-кэ нахь
макъ хуугъэ. Къулыкъур зы-
хыныу къызитефхэрэм япро-
центи 6-м ушхъагъу зэфш-
хъафхэмкэ ар афызэклахъагъ.

(Икэух я 2-рэ н. ит).

Шыпкъагъэ хэлтэу къулыкъур ахынным фэшI

(Икъях).

Къыблэ дээ шольтырым и Командующэ инаушьюкъэ 2019-рэ ильэсүм игъатхэ зэкэмкэ нэбгыре 490-рэ къулыкъум ашагь. Ахэм ашыщэу нэбгыре 39-мэ ашпъэрэ гъесэнгъэ я. Дээ дэшгъюор ушьхыагъу гъэнэфагъехэмкэ аукъуагъу къыхэхъягъэп, ау медиинэ комиссийн илофшэнкэ щыкъагъехэр зерялехэр А. Авериним къылуагъу. Къулыкъум кло зышомыгъо ныбжыкъабэ загъебылье, комиссариатхэм къямыкъулэхэу къыхэхъягъэп.

АР-м хэгъэгү кло иофхэмкэ и Министерствэрэ дээ комиссариатынрэ зэлхүнгүгъэ дэгүү зэдьриялэу зэрэзэлажъехэрэм иштуагъэкэ дээ къулыкъум зышызыдзыгъехэрэ нэбгыре 296-рэ зидэшилехэр агъаунэфагъэх ыкы дээ комиссариатын къыращэлгъэх. Арэу щитми, гъэтхэ дээ дэшгъюор изэфхэсыжкъемкэ, дээ учетым хэт

нэбгыре 22-рэ дээ комиссариатхэм къякъолагъехэр. Аш фэдэхэр анахыбэу къызщыхагъэшгъэхэр къалэу Мыеекъуапэ (нэбгыри 4), Коцхъэблэ (нэбгыре 12), Джэджэ (нэбгыри 4) районхэр арых. Комиссион къемкъолагъехэм ятхильхэр следствиеннэ отделхэм алэклагъехъягъэп.

Ныбжыкъэхэр дээ къулыкъум дэгью фэгъэхъазырьгъэнхэм илофигъохами А. Аверинир къатегуущылагъ. Дээ-патриот гупчэ Мыеекъуапэ ыкы республикэм ирайонхэм ашыгъэпсигъян зэрэфаем къыклигъэтхыгъ.

Зиштуагъэ къаклоу къыхигъэшгъэхэм ашыщ Урысые къэлэцыкъу-нубжыкъэ дээ-патриотическе обществиеннэ движение «ЮНАРМИЯ» зифилу тиреспублике щызэхашагъэх. Мы мафэм ехуулэу мыш ильэс 8-м къыщегъэжъагъэу ильэс 18-м нэс зыныбжэ нэбгыре

1080-рэ фэдиз хэт. Гъэтхэ дээ дэшгъюор ехуулэу джыри нэбгыре 600-м нэс аштэнэу щит. Ныбжыкъэхэр зэрифшэшьуашэу къулыкъум фэгъэхъазырьгъэнхэмкэ движением илофшэн мэхъанэшхо раты. Гуцылээ пае, 2018-рэ ильэсүм изэфхэсыжкъемкэ, Къыблэ дээ шольтырым хэхъэрэ субъект 15-мэ азыфагу Ѣыреклокыгъэ зэнекъокъум Адыгейим я 4-рэ чынпэр къыщыдихыгъ.

2019-рэ ильэсүм ильэсүм дээ дэшгъюор япсаунгыгъэ изытеткэ ныбжыкъэхэм япроцент 75,4-м къулыкъур ахын альэкъыщтуу агъаунэфагъ, 2018-рэ ильэсүм икъэгъэлэгъонхэм ягъэпшагъэмэ, а пчыагъэр процент 0,6-кэ къеъыхыгъ.

2019-рэ ильэсүм ильэсүм дээ дэшгъюор зэрэфхэхъазырхэм къытегуущылээ А. Авериним къызэриуагъэмкэ, мы ильэсүм Ионыгъом и 24-рэ ехуулэу къулыкъум аштэнэу къызитефэрэ нэбгыре 2642-м ашыщэу 250-мэ

макъэ арагъэшьуугъэп. Зэкэмкэли мыбжыхъэ тиреспублике щыщ нэбгыре 610-рэ къулыкъум аштэнэу агъенафе.

Дээ къулыкъум имэхъанэ къэлтигъэним пае ильэс къэс чьэпьюогъум дээм къоцхэм я Мафэ хагъеунэфыкы. Тапэккэ республике мэхъанэ зиэ мыш фэдэлофтхъабэхэр зэхашэнхэр военкоматым илофшэхэм мурад шъхьаэу зыфагъэуцужы.

Зэфхэхъысыжъэу къашыгъэхэм зядэу нэуж АР-м и Премьер-министре игуадзэу Сапый Вячеслав зэхэсигъом къыщыгъущылагъ. Дээ дэшгъюо кампанием ыльэнхыкъокэ щыкълагъэу, гумэкъыгуу ялхэм ар къашыуцуэ, мы иофым епхыгъе Министерствэ ыкы къулыкъу зэфшэхъафхэм алэ зэкэдзагъэу зэдэлжъэхээзэ гумэкъыгуу щылхэхэр зэрэдагъэзыхын фаер къыхигъэшыгъ.

KIAPRЭ Фатим.

Сурэтхэр іашынэ Аслын тырихыгъэх.

Ныбжыкъэхэр янэплэгъу рамыгъэхэр яхэу

Хэбзэукъоныгъэхэм пэшорыгъэшьэу апэуцужыгъэним фэгъэзэгъэ Межведомственне комиссион ичээзу зэхэсигъо зэрищагъ АР-м хэгъэгү кло иофхэмкэ иминистрэу Владимир Алай.

Къэлэцыкъухэм гъэмэфэ зыгъэпсэфыгъ ухьтэр шуагъэ хэлтэу агъякъоным ыкы япсаунгыгъ гъэптигъэним фэорышшэрэ кампаниер мыгъэ зэрэрагъякъокыгъэм къытегуущылагъ АР-м илофшэнхэмкэ ыкы социальнэ хэхъоныгъэмкэ иминистрэу Мырзэ Джанбеч. Аш къызэриуагъэмкэ, гъэмафэм къэлэцыкъухэм зызщагъэпсэфыщ ыкы япсаунгыгъ зызщагъэпсэфыщт ыкы япсаунгыгъ гъэптигъэним фэорышшэрэ «Орленок», «Смена», «Артек» зыфалхэрэми республикэм щыщ сабийхэр агъяклох. Мы ильэсүм

шыкъэ зэфэшхъяфхэмкэ къэлэцыкъу 36112-мэ загъэпсэфыгъ ыкы япсаунгыгъ агъэптигъ. Аш хэхъэ лагерьхэр, щагухэм ашагъыгъэ площацхэр, къэлэцыкъухэр зызщагъэхэр чынпэр пэблэгъэ клубхэр, экспурсиехэр, нэмыхыкъхэр.

Лагерьхэм смиеницым къякъоц къэлэцыкъу 8419-мэ защагъэпсэфыгъ ыкы япсаунгыгъ ашагъэптигъ. Министрэм къызэрэхигъэшгъэмкэ, чынпэр къин ифэгъэ сабийхэр янэплэгъурагъякъихэрэ. Мыгъэ мыш фэдэ купым хэхъэрэ къэлэцыкъу 2019-мэ загъэпсэфын амал аратыгъ.

Бэзджэшлагъэ зэрихъагъэу, ау хъалс зытыралхъагъэхэм, зынхыбжэ имыкъулагъэхэр ары, ятлонэрэу ар ышагъэу зэрэхүрэм ибагын епхыгъэ илофигъом зэхэсигъом щытегуущылагъ. Аш къызэрэшагъягъэмкэ, 2019-рэ ильэсүм пыкыгъэ уахьтэм УФСИН-м Адыгейимкэ и Уголовнэ-гъэцэлкэл инспекции нэбгыре 1987-рэ агъэмисагъэу щатхыгъ. А пчыагъэр, блэкигъэ ильэсүм мыш фэдэ иуахьтэ егъэпшагъэмэ, процент 1,24-кэ нахь макл.

Хъалс зытыралхъагъэхэм джыри бэзджэшлагъэ зэрамыхъаным пае пэ-

шорыгъэшь иофхъабэзэу зэхашхэрэ зэхэсигъом къыщалогъэх. Психологхэр мыш фэдэ купхэм гущылэгъу афэхъух, нэмыхыкъ амалхэр къызфагъэфедээзэ ныбжыкъэхэм иоф адаш!э.

Ныбжыкъэхэм нахь тэрээзу иоф адешэгъэним имэханэ Владимир Алай игүүшүэ къыщыхигъэшыгъ. Аш къызэриуагъэмкэ, хъалсым чыс цыифхэм яшылэк-псэукэ фэгъэхъыгъэ фильхэр тыраххэмэ, ахэм къинэу альгъурэр ныбжыкъэхэм арагъэлэгъумэ шогъэ гъэнэфагъэ къытишт.

Хэбзэукъоныгъэхэм пэшорыгъэшьэу апэуцужыгъэним епхыгъэ Адыгейим щылэ къэбарлыгъэлэс амалхэм илофшэн зэрэзэхашэрэми зэхэсигъом щытегуущылагъэх.

ГъОНЭЖЫКЬО Сэтэнай.

2020-рэ ильэсийн АР-мкІэ Йошшэгъу ыкIи зыгъэпсэфыгъо мафэхэм яхыллагъ

Йошшэгъу ыкIи зыгъэпсэфыгъо мафэхэм ямэфэч (календарь) кыдырхэльтийгээх мазэхэм, ильэс плланэхэм, ильэсныкъом ыкIи 2020-рэ ильэсийн сыхбат 40-м, 36-м ыкIи сыхбат 24-м ательтигээхээс юшшэгъу тхамафэхэм, джащ фэдэу юшшэгъу ыкIи зыгъэпсэфыгъо мафэхэм яшапхэхэр.

Зыгъэпсэфыгъо мэфэкI мафэхэр

УФ-м юшшэнэмыкI и Кодекс ыкIи АР-м и Унашьоо «МэфэкI ыкIи шэжжийгээхэм яхыллагъ» зыфиорэм къапкъырыкъыхээ Адыгэ Республиктэй зыгъэпсэфыгъо мэфэкI мафэхэр щагъэнэфагъехэр:

- щилэ мазэм и 1-р, 2-р, 3-р, 4-р, 5-р, 6-р ыкIи 8-р — ИльэсийкI мэфэхийгээхэм;
- щилэ мазэм и 7-р — Христос къызыыхуугъе маф;
- щилэ мазэм и 23-р — хэгъэгүм иухумаклохэм я Маф;

гээтхапэм и 8-р — бзыльфыгъехэм я Дундэе маф; жъоныгъуакIем и 1-р — Гъатхэм ыкIи юшшэнэмыкI я Маф;

- жъоныгъуакIем и 9-р — Теклонгъэм и Маф;
- мэкьюогъум и 12-р — Урысыем и Маф;

ЖъоныгъуакIем и 24-р — быслиймэнхэм агъэмэфэкIырэ Нэклмазэр (мы мафэм зэхъокыныгъе фэхүн ылъэгъыщт, ар нахь къеблагъэ хъумэ зыгъэпсэфыгъо мафэр АР-м и Пышшыхээ къыгъэнэфэшт);

чъэлыогъум и 5-р — Адыгэ Республиктэй за-гъэспыгъем и Маф;

шэкIогъум и 4-р — лэпкъхэм я Зыкыныгъе и Маф.

Зыгъэпсэфыгъо мафэхэр зэрэлъа- гъекIуатхээрэр

УФ-м юшшэнэмыкI и Кодекс къызэригъянафэрэмкI, мэфэкIыр зыгъэпсэфыгъо мафэм зытэфэкI, мафэр лягъяккуатэ ыкIи мэфэкIыр къыкIэлльякюре мафэр гъэлэсфыбу агъенафа. Ау щилэ мазэр адэрхэм афэдэп. УФ-м и Правительствтэй иунашьоокI щилэ мазэм изыгъэпсэфыгъо мэфитIуу мэфэкI мафэхэм атефэхэрэр ильэсийн инэмийкIи мафэхэм ахынхэ фитих. Гүштээ пае, щилэ мазэм и 4-р шэмбэйт мафэр тэфэ, арьшь, а мафэр жъоныгъуакIем и 4-м, щилэ мазэм и 5-р (тхамафэр тэфэ) жъоныгъуакIем и 5-м ахыхих.

Мазэ пэччийгээ иошшэгъу мафэхэр, зыгъэпсэфыгъохэр ыкIи мэфэкI зыгъэ- псэфыгъо мафэхэр:

	2020-рэ ильэсийн АР-мкIэ Йошшэгъу ыкIи зыгъэпсэфыгъо мафэхэр					
	Шылз маз	Мэзай	Гээтхапэм	Мэлтильфэгъу	ЖъоныгъуакI	Ижкууегъу
Былз	6 13 20 27	3 10 17 24	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Губдж	7 14 21 28	4 11 18 25	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Барзакшку	1 8 15 22 29	5 12 19 26	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
МэфэкI	2 9 16 23 30	6 13 20 27	5 12 19 26	2 9 16 23 30*	7 14 21 28	4 11* 18 25
Барзакшку	3 10 17 24 31	7 14 21 28	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8* 15 22 29	5 12 19 26
Шэмбэт	4** 11 18 25	1 8 15 22 29	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Тхамаф	5** 12 19 26	2 9 16 23	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28

	Барзогыгъу	Шышихъэл	Юныгъу	Чынчиюгъу	Шэхкыгъу	Тыгъэльз
Былз	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
Губдж	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3* 10 17 24	1 8 15 22 29
Барзакшку	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
МэфэкI	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31*
Барзакшку	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
Шэмбэт	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
Тхамаф	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27

* МэфэкIын шилэе мафэр юшшэгъу уахьтээ сыхбатыгээхээштэй; ** — мэфэкI мафэр; *** — зыгъэпсэфыгъо мафэр

** УФ-м и Правительствтэй иунашьоокI зыгъэпсэфыгъо мафэршу шилэе мазэм и 4-5-жэр жъоныгъуакIем и 4-м юхы и 5-м ахыгъях.

	Мэфэз пччагъэр
МэфэкI мафэр	31 29 31 91 30 31 30 91 182 31 31 30 92 31 30 31 92 184 366
Юшшэгъу мафэр	17 19 21 57 22 16 21 59 116 23 21 22 56 21 20 23 64 130 246
Зыгъэпсэфыгъо мафэр	14 10 10 34 8 15 9 32 66 8 10 8 26 10 10 8 28 54 120
Юшшэгъу сыхбат пччагъэр	
Сыхбат 40-и тэлтигээхээ юшшэгъу тьамафэр	138 152 108 456 175 127 167 469 925 184 168 170 528 188 150 183 510 1038 1563
Сыхбат 38-и тэлтигээхээ юшшэгъу тьамафэр	122,4 138,8 151,2 410,4 157,4 114,2 150,2 421,8 832,2 105,8 151,2 158,4 475,2 151,2 143 164,8 458,8 934 1766,2
Сыхбат 24-и тэлтигээхээ юшшэгъу тьамафэр	81,8 91,2 100,8 273,6 104,8 75,8 88,8 280,2 553,8 110,4 100,8 105,8 316,8 101,8 95 109,4 305,2 622 1175,8

Юшшэгъу мафэр — мэфэкIым ыпэрэ маф; зыгъэпсэфыгъо мафэр — 17; зыгъэпсэфыгъо мафэр — 6; мэфэкI зыгъэпсэфыгъо мафэр — 8 (щилэ мазэм и 1-м къыщыублагъяэ и 8-м нэс); **мэзай:** Юшшэгъу мафэр — 19; зыгъэпсэфыгъо мафэр — 9 (мэзаем и 23-р зыгъэпсэфыгъо мафэу тэфэ, аш къыхэкIэу мэзаем и 24-м, блыпэм, щилэ мазэм и 5-р — жъоныгъуакIем и 5-м, гъубджым, зыгорэкIэ Нэклмазэр зэраухыгъэм ихэгъэунэфыкын жъоныгъуакIем и 24-м, зыгъэпсэфыгъо уахьтэм тэфэ, жъоныгъуакIем и 25-м, блыпэм ахьыщт; мэфэкI зыгъэпсэфыгъо мафэр — 3 (жъоныгъуакIем и 1 — 9-хэр, жъоныгъуакIем и 24-р); **мэкьюогъу:** Юшшэгъу мафэр — 21-рэ; зыгъэпсэфыгъо мафэр — 10; **юныгъу:** Юшшэгъу мафэр — 22-рэ; зыгъэпсэфыгъо мафэр — 8; **чынчиюгъу:** Юшшэгъу мафэр — 21-рэ; зыгъэпсэфыгъо мафэр — 9; мэфэкI зыгъэпсэфыгъо мафэр — 1 (чынчиюгъум и 5-р); **шэкIогъу:** Юшшэгъу мафэр — 20 (шэкIогъум и 3-р мэфэкIым ыпэрэ маф); зыгъэпсэфыгъо мафэр — 9; мэфэкI зыгъэпсэфыгъо мафэр — 1 (шэкIогъум и 4-р); **тэгээгъаз:** Юшшэгъу мафэр — 23-рэ (тэгээгъазэм и 31-р мэфэкIым ыпэрэ маф); зыгъэпсэфыгъо мафэр — 8; **жъоныгъуакI:** Юшшэгъу мафэр — 16 (жъоныгъуакIем и 8-р 9-мрэ);

шышихъэл: Юшшэгъу мафэр — 21-рэ; зыгъэпсэфыгъо мафэр — 12 (зыгъэпсэфыгъо мафэхэу щилэ мазэм и 4-р — жъоныгъуакIем и 4-м, блыпэм, щилэ мазэм и 5-р — жъоныгъуакIем и 5-м, гъубджым, зыгорэкIэ Нэклмазэр зэраухыгъэм ихэгъэунэфыкын жъоныгъуакIем и 24-м, зыгъэпсэфыгъо уахьтэм тэфэ, жъоныгъуакIем и 25-м, блыпэм ахьыщт; мэфэкI зыгъэпсэфыгъо мафэр — 3 (жъоныгъуакIем и 1 — 9-хэр, жъоныгъуакIем и 24-р); **бэдээгъоз:** Юшшэгъу мафэр — 23-рэ; зыгъэпсэфыгъо мафэр — 1 (мэфэкIым ыпэрэ маф); зыгъэпсэфыгъо мафэр — 9; мэфэкI зыгъэпсэфыгъо мафэр — 1 (шэкIогъум и 4-р); **тэгээгъаз:** Юшшэгъу мафэр — 23-рэ (тэгээгъазэм и 31-р мэфэкIым ыпэрэ маф); зыгъэпсэфыгъо мафэр — 8; **иофшэгъу:** Юшшэгъу мафэр — 23-рэ (иофшэгъу юшшэгъу уахьтэр нахь макэ ашьыщт); **иофшэгъу мафэмкIэ шапхээр зыфэдизир:** Юшшэгъу мафэр — 23-рэ (иофшэгъу юшшэгъу уахьтэр нахь макэ ашьыщт).

Тхамафэм и Юшшэгъу мэфитфым
ыкIи зыгъэпсэфыгъо
мэфитIум ательтигээхээ
тагъэу шапхээр
агъенадэх:

Юшшэгъу тхамафэр сыхбат 40 зыхыкIе — сыхбати 8; сыхбат 36-рэ зыхыкIе — сыхбати 7,2-рэ; сыхбат 24-рэ зыхыкIе — сыхбати 4,8-рэ.

2020-рэ ильэсийн мэфэкIым ыпэрэ мафэхэр 5 мэххүүх: мэлыльфэгъум и 30-р, жъоныгъуакIем и 8-р, мэкьюогъум и 11-р, шэкIогъум и 3-р ыкIи тэгээгъазэм и 31-р. Мы мафэхэм зы сыхбатыгээхээштэй юшшэгъу уахьтэр нахь макэ ашьыщт.

Гъэпсэфыгъо мафэхэр
аратыхэрэр
(отпускыр)
къызэралты-тэрэр

УФ-м юшшэнэмыкI и Кодекс къызэригъянафэрэмкI, Юфышилхэм

2019-рэ ильесыр — Тхьабысымэ Умарэ и Ильес

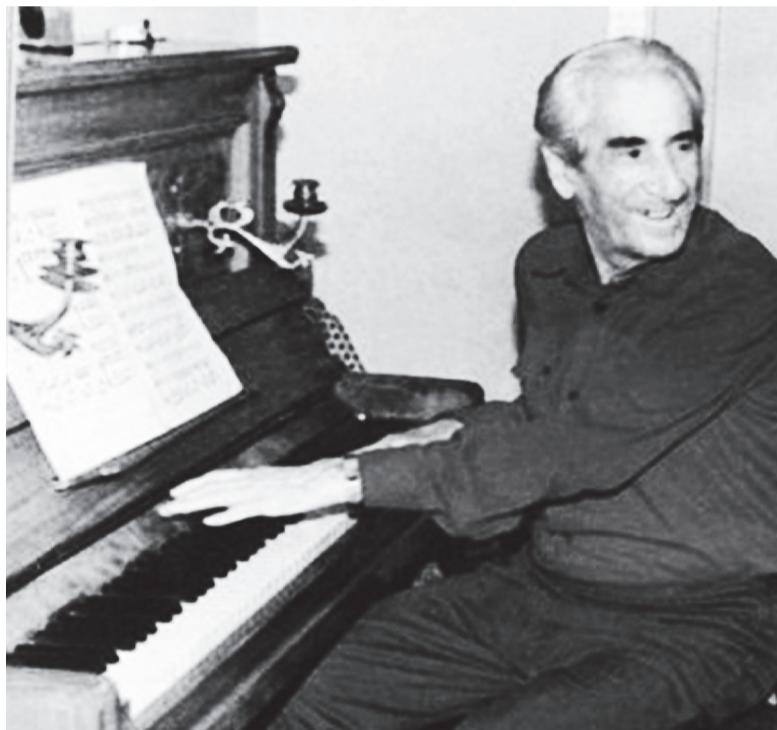
Зэрэдунаеу иорэдхэр щэжъинчых

Адыгэ музыкальнэ культурэм лъэуж дахэ къыхэзыгъэнэгъэ Тхьабысымэ Умарэ ыцэ зэхимыхыгъэу е ымышлау Адыгэ Республикаэм цыф исэп пломи хэукъоногъэ хьущтэп.

Научнэ-ушэтэкло институтым илофышлахээм ягъусеу, адыгэ къуаджехэр бэрэ ащ къыкльхъещтыгъэх, лъэпкъя ыордхэр къыгульоиштыгъэх. Шленыгъэлэжъэу Гыыш Нухъэ къызэриуагъэмкъэ, композиторэу Тхьабысымэ Умарэ научнэ экспедицие институтым зэхищэштыгъэхэм иштыпкъэу ахэлажьэштыгъэх. Джащ фэдэу 1958-рэ ильесым Хъэдэгъэлэлэ Аскэр зэхищэгъэзь фольклорнэ экспедицием тыхэтэу, тэ тыстудентэу Умары тигъусеу, Шэуджэн районым тышылагъ. Хьатыгъужъыкуае (Пышчай) щыщэу, АКъУ-м икэлээгъаджэу Нэшшульзэ Аминэ иунэ тиргъэблагын тисыгъ. Тхьабысымэ Умарэ уригъусэнкъэ цыф гупсэфэу щытыгъ, тигъечэфыщтыгъ, гүшчилэгъу къытфэхъу щытыгъ, пынэм къытфеноштыгъ, адыгэ орэдхэр къытфеноштыгъэх. Уедэу зыхъукъэ узыэпичэу, гур къыдишаеу, шхъеклафэ зыфулигъашэу щытыгъ. Иорд къэлыакъэрэ иштынэ къеуакъэрэ къэлыакъэрэ узэлжызыкъура зэчий Тхьэм къыхилхъягъэх эхълыгъ. Ащ ыпсэ хэтлагъэу адыгэ орэдхъжхэу цыфхэм ахэлхэр къыгульоиштыгъэх. Тхьабысымэ ыцэ дыштэ харьифкъэ адыгэ лъэпкъым итарихъ, икультурэ хэтхагъ. Къызщыхуугъэ районым игупчэу Кошхаблэ исаугъэт щагъеуцуныр тафэ.

Композитор цэрылоу Тхьабысымэ Умарэ гъэхъягъэу илэхэр къыдильтийтээ ар ильесишье зэрэхъугъэл лъэпкъым хегъэунэфыкы. Джырэ адыгэ музыкальнэ искуствэм лъапсэ фэзышыгъэ композитор цэрылоу ишылэгъэх гъогъо ехъилэгъэ гукъекъижхэр, тхыгъэхэр, республикэм игъэээт нэкүбгъомэ къарэхъ, радиомрэ телевидениемрэ якъетынхэм ахагъахъэх, ащ ыцэкъэ фестиваль-зэнэхъо къухэр район гупчэхэм ашызэхашэх. Джырэблагъэ Адыгэ Республикаэм и Лъэпкъя тхыльеджаплэ сзычахъэм, мэфэк къэгъэлэгъону «Адыгэ лъэпкъым иорэдхэу» зыфилу нотнэ-музыкальнэ литературэм иотдел ыгъэхъазыгъэм нэлүацаа зыфэшшыгъ. Ар зыгъэхъазыгъэр отделым илофышлахэу Татьяна Домрачевар ары.

Мэфэк къэгъэлэгъону яхьищэу зэтеутыгъэ: аперэм хэхъэ орэдусым, орэдхэом, пынэо іэпэласэм щылэнгъэ гъогоу къыкльхъэмрэ имузикальнэ творчествэ зэрэуцугъэмрэ,

ятлонэрэ яхьим Тхьабысымэ иорэдхэр къызэдэхъягъэ тхыльхэр хэлтих. Мэклаем тетэльягъо композиторым иапэрэ сборнику «Адыгэ орэдхэр» зыфилу 1960-рэ ильесым къыдигъэкыгъэр. Ащ къыкльхъыкъуагъэх «Здравствуй, Кавказ» (1968), Мамый Ерэджыбэ ипъесеу «Щытхум игъогу» (1969) зыфилорэ (орэдьшъор зытхыгъэр Тхьабысымэ Умар). Я 80 — 90-рэ ильесхэм къыдигъэкыгъэрэх сэргээхэй Тхьэм къыдигъэкыгъэрэх. Ахэр адыгабзэкъэ, къэбэртэябзэкъэ, урысыбзэкъэ Мыекъуапэ, Налщык, Краснодар къащтырадзагъэх.

Ехъ Тхьабысымэ Умарэ зерильтийтэштыгъэмкъэ, къыодёурэ цыфхэм апае гум зызэуиубгъукын фаеу ары. «Ащ нэмыкъэу гупшысэхэрэй искуствэм хэбгъэтхэ хьущтэп, сидми уизш төбгъэуну музыки, уси, орэди птхынхэ пльэкъиштэп».

Тхыль къэгъэлэгъону ишэнэрэ яхь зыфэхъазыгъэр хэхүм иапэрэ профессиональнэ композиторэу Тхьабысымэ Умарэ якъуачлэрэ ишлэнгъэрэ иадыгэ лъэпкъя хэхъоногъэ егъешшыгъэним зэрэфигъэорышиштэйм ехъилагъэу ратхылагъэхэр ыкъи къыдигъэкыгъэ тхыльхэр арых. «Тхьабысымэ Умар. Щылэнгъэм инэкльубгъохэр»

графический указатель» зыфилорэ. Ар зэхэзыгъуаагъэр Гусэрыкъо Сусан.

Зэльашлэрэ усаклохэу Расул Гамзатовым, Кыщэкъо Алим, Мэшбэшлэ Исхъакъ, Баграт Шинкуба, Хъэдэгъэлэ Аскэр, Жэнэ Къырымызэ, Хъунэго Нурыет, Нэххэе Рустлан, нэмыкъхэми яусэхэм атхыгъэ орэд дахэхэу 600 фэдэз хьоу итхильхэм къадэхъягъэр ытхыгъэх. Мыш пыдзагъэр Умарэ ыусыгъээ орэдхэмрэ мэкъамэхэмрэ яконцертхэм ахагъахъээз лъэпкъя искуствэр лъагэу зытэтигъэ цыф цэрылохэу Шъэжэ Розэ, Андээрэкъо Чеслав, Кыкъи Зулхаджэ, Тыу Шыхъамчэрые, Жэнэ Нэфсэт, Мэт Жаннэ, Лъэпцэрикъо Кимэ, нэмыкъхэми ацэхэр тэлэгъэх. Джащ фэдэу къэгъэлэгъоныр нахь гъэшлэгъон къэзьшырээр орэдусым фэгъэхъыгъэу тхаклохэм, композиторхэм, журналистхэм къатхыгъэхэр ащ зэрэхагъуаагъэхэр ары. Тхэклохуу Мэшбэшлэ Исхъакъ игүшчилэхэу «Тхьабысымэ Умарэ адыгэ орэдхэм якультурэ шылаакъэ зыфэдэ къэзьхуугъэ цыфуу хэт» ылоу гупчэм ит.

Хэгъэгүм щызэлшлэрэ композиторхэу Родион Щедрин, Ян Френкель, Владислав Казениным, Мурад Кажлаевым творческэ гъусэнгъэ Умарэ адырилагъ, ащ илэпэлэсэнгъээхээ мэхъянэшхо ылагъ, ежь ѿшхъэхээ осэшхо афишыщтэгъ.

Нотнэ-музыкальнэ литературам иотдел ишащэу Гусэрыкъо Сусан къызэриуаагъэу, композиторым игъэктэгъээ автороскэ концертхэр ткъюу республикэхэм къащтыщтэгъэх, осэ ин

къыфашыщтэгъ. Ащ имекъамэхэр зыми хэклиакъэхэрэп. Сыда зымыуасэр аперэ адыгэ оперэ «Лэукъан» иорэдышшьо мэкъамэ? Имузыкальнэ произведенияхэм рапсодиехэр, сонатэхэр, концертхэр, ораториехэр, нэмыкъхэри ахэтих.

— Фронтым епхыгъэ игукъэ-къыжхэр ащ ипроизведения-бэхэм лъапсэ афэхъуу, — elo Сусанэ. — Орэдьло цэрыло Умарэ зыхыгъагъэр 1957-рэ ильесым Москва щылэгъэ «декадэм» орэдхэу «Письмо солдату», «Моя Габидет», нэмыкъхэри къызыщелохэр ары. Жанрэ зэфэшхъафхэмкэ тхэштгээ, ар анахъэу зыфэшагъэу зыкъызшигъэлэгъуаагъэр орэдусыныр ары. Умарэ иорэдхэр лъэпкъым илъыхъужхэм, илэжъаклохэм, иныбжыкъэхэм, тикъуаджхэм, мамырнгъэм, шульгэнууыгъэм афэгъэхъыгъэх. Ащ иорэдхэр лъэхъанэ пэпчь диштэу гъэпсигъэх. Иорэд анахъ дэгүхэм ашыщы «О униту», «Сикъуадж», «Джэгу», «Сикласэм сыкъыдэшьо», «Адыгее сингупсэе сиклас» зыфилохэрэр. Журналистэу Плыужуу Марыет итхыгъэ зэрэшхигъэунэфыкъырэмкэ, «Синан» зыфилорэ орэдым нэмыкъи Умарэ ымытхыгъэми, ишушлагъэ гъунэнчъэу къанштгээ.

Тхьабысымэ Умарэ Урысымерэ Адыгэ Республикаэм янароднэ артистыгъ, АР-м и Къэралыгъо премие илауреатыгъ, Пышэ шольтыр искустввэхэмкэ изаслуженэ иофышэшхуагъ, Мыекъуапэ ицыф гъэшшогъагъ, АР-м икомпозиторхэм я Союз итхамээтэ гъэшшуагъэштгээ, Жъоғъо Плыужымрэ Хэгъэу зэошхомрэ яорденхэу а 1-рэ степень зиэхэм якавалирьгы ыкъи медальхэу «За взятие Берлина», «За освобождение Варшавы» зыфилохэрэр къыфагъэшшошагъэх. Адыгэ Республикаэм искустввэхэмкэ иколледж Тхьабысымэ ыцээхы, композиторыр зыышпсэүштэгъэ унэу Мыекъуапэ дэтым мыжъобгуу, икууаджэу Фэдз музей къыщыфызэуахыгъ.

Мэфэк къэгъэлэгъону яхьищэу зэтеутыгъэ: аперэм хэхъэ орэдусым, орэдхэом, пынэо іэпэласэм щылэнгъэ гъогоу къыкльхъэмрэ имузикальнэ творчествэ зэрэуцугъэмрэ,

Уахътэр ыкИ тхакIор

ЦЫФЫМ ИЛЬЭУЖ

Мы чым кытехъорэ нэбгырэ пэпчь тхабзэ папкэу, ежь ыгу, ышо тешыкыгъэу лъэуж қьегъанэ.

Ахэр зэфэшхъаф закIэх: нэ-
фынэх — нэгынфых, шуашлох
— шуаклох, занкэх — йонтэ-
щантэх... Сыдми, лъэужхэр ежь
зием ишьогух, илэгух, итхы-
пхъэх. Уарыпплэжээм, а цыфхэм
ягашэ, пхъэтет үуданэу, кьы-
зетещыкырэ бэ. Анахь гъашэ-
гъоныр лъэхъаным ыгупчэ иты-
гъэу, иакыл-къулайкэ гупшицэр
зилусыгъэхэм, яльзук-хогу урь-
пльэжхыныр, гъеунэфыгъэхэм
ары. Яшэн-хэбзагъэр, яцыфы-
гъэ-шыклагъэр, яльзук-амалыгъэр
бгъэунэфхээ, шлоу апкырылты-
гъэр, алэжыгъэр, кыщанаагъэр
үйэубытыгъэу, пфэльэкырэмкэ
ащ хахь фэпшыныр ары.

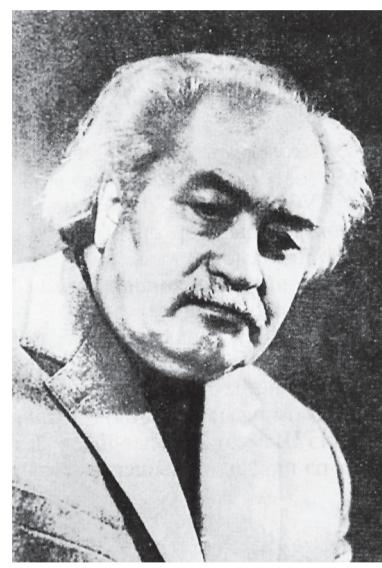
Еутых Аскэр

(1915 — 1999)

Адыгеймкэ Красногвардейскэ
районым ит къаджэу Хъати-
къуае йоныгъом и 25-м, 1915-рэ
ильэсэм Еутых Аскэр кыщы-
хугъ. Адигэ педтехникумыр, ащ

пыдзагъэу, 1931 — 1935-рэ
ильэсхэм, Краснодар кэлээгъэ-
джэ институтым щеджагъ, къу-
хыгъ. Хэку гъэзетэу «Колхоз
быракым» иредакции ильэсито,
1936 — 1938-рэ ильэсхэм Адигэ
научнэ-уштэктю институтым юф
ашишлагъ. 1934 — 1938-рэ
ильэсхэм хэку гъэзетэу «Колхоз
быракым» усэхэм ямызакью,
литературнэ теоретичесэ ыкИ
литературнэ-критическихэ
статьяхэр бэу кыщыхеутых. 1938-
рэ ильэсэм «Адигэ литерату-
рэмкэ хрестоматие» ылоу
адигэ тхаклохэм атхыгъэхэр,
литературэм итогу кэлкэу ыкИ
тхаклохэм ятвorchествэ ехылэ-
хээ зэхэфынхэр зидэтхэр кы-
дигъэхъигъ.

1939 — 1941-рэ ильэсхэм
А. Еутыхым театральнэ искусст-
вэхэмкэ Къэралыгъ институтуу
А. В. Луначарскэм ыцэ зыхыр-
эм и Адигэ студие кэлээгъэ-
джэ-упчэжэгъо юф щишлагъ.
Аскэр ихудожественнэ тхиль-

хэр 1939-рэ ильэсэм кыщыу-
благъэу кыхеутых: усэхэр зидэт
тхильэу «Тимафэхэр, рассказхэр
дэтхэу «Ключэшху», зы акт хъу-
ре пьесэу «Анахь чаныр», усэ-
хэмрэ поэмэхэмрэ зидэтэу

«ТхыдакI», лиричесэ повестэу
«Сышнахыгъ» зыфиохэрэ
кыдигъэхъигъэх. Адигэ литерату-
рэм ныбжыкыкэ иапэрэ зэф-
сэу 1936-рэ ильэсэм, тыгъэ-
гъазэм и 11 — 14-м ёшлагъэм
зэфэхысыжъэу ыкИ зэшшуахын
фэе пшээрэльхэу щагъэнэфа-
гъэхэм адиштэу Еутыхми лите-
ратурэм ижанрэ зэфэшхъаф-
хэмкэ юф ёшлагъигъ, ау Хэ-
гъэгу зэошхом гугъэ ехыжъа-
гъэхэр эзэтичигъэх. Еутых Аскэр
зэошхом хэлэжагъ, фронтны
щитхыгъэу бэ гъэзэт нэклюбъо-
хэм къащихутигъэр, медальхэр
ыкИ Хэгъэгүэ зэошхом иорденэу
я II-рэ шуашэ зилэр кыфагъэ-
шшошагъэх.

1945 — 1946-рэ ильэсхэм
Адигэ научнэ-уштэктю институту-
тум Еутых Аскэр иофышлагъ.
Зэоуж ильэсхэм адигабзэки
урсыбзэки итхильхэр кыдэ-
кыгъэх: усэхэр, поэмэхэр дэтхэу
«Насып», повестэу «Іэнэтэ дэ-
гъу», «Тыгъэр ташхъагъ», усэ-

хэр, поэмэхэр дэтхэу «Тищи-
лакI», рассказхэмрэ повестхэмрэ
дэтэу «Зы бзыльфыгъэ итхыд»,
«Цыфым ильэуж», поэтичесэ
сборникэу «Счастье», новел-
лэхэр зидэт тхильэу «Священ-
ная река», усэхэр, поэмэхэр
дэтхэу «Наша жизнь», повестэу
«Девушка из аула», романхэу
«Улица во всю ее длину», нэ-
мыкхэри. Аскэр зыщымылэж
ужым повеститу зидэт тхильэу
«Разрыв сердца» зыфиорэр
2001-рэ ильэсэм Москва кы-
щидэкыгъигъ ыкИ усэ тхильэу
«Хырахынш» зышхъэр Мые-
кууа кыщыхаутыгъ.

Еутых Аскэр ильесэу «Ася»,
«Бзыльфыгъэ цыкly», «Зэпти-
хыгъэ пшэхъухэр» зыфиохэрэ
Адигэ драмтеатрэм щагъеуцу-
гъэх. А. Еутыхым адигабзэки
зэдээкыгъэ юф ёшлагъэхэри илэх.

Еутых Аскэр Адигэ Республи-
ликэм инароднэ тхакly, УФ-м
итхаклохэм я Союз 1938-рэ ильэ-
сэм кыщегъэжъагъэхуу хэтгъигъ.

ТИЗЭДЭГУЩЫЛЭГХҮХЭР

ХЪУАЖЬ Нуриет: «ТХАКЛОМРЭ ИЦЫФЫГХЭРЭ ЗЫ ШОЛХЫР ЗЭДИТЫГХЭХ»

Адигэ Республикэм ильэпкэ тхаклоу Еутых Аскэр кызыхуугъэ мафэм ехуулэу итвorchествэ юф дэзышлагъэу, научнэ
гупшицэ зэфэхысыжъ ашкэ зышыгъэу, филология шэныгъэхэмкэ кандидатэу, Адигэ къэралыгъо университетым
адигэ филологиемрэ күлтурэмрэкэ ифакультет икэлэеаджэу Хъуажь Нуриет гущылэгъуу тыфэхъугъ.

— Нуриет, сыщыгъуаз о
пшхъэкэ уинаасып кыыхыи,
Еутых Аскэр итвorchествэ юф
зэрэдэшпшлагъэм ыкИ узэрэ-
луклагъэм. Мы юфыр сидэу-
штэу зэлбэгъэфэгъагъа?

— Еутых Аскэр итхильхэм
нэмийкэ цыфыбэм афэдэу ся-
джагъэу, ахэмкэ шлош-епллы-
кэхэр сшыгъагъэх. Итвorchествэ
тхаклом тоо зэгольэу сифын-
тыгъ; сагу жээражжэу, ылжум
ытхыгъэ романхэмкэ адигэхэм
кытэтэйроу кысцихъоу сагу
ебгъэштэгъ. Еутых Аскэр итвorch-
ствэе зыфээзээнэм гу тэ-
сээгээшыхъагъэр зэлъашээрэ
шээнэгъэлэж-литературоведэу
Шэшэе Казбек ары. Ау юфым
сыфемыжээ, ежь тхаклом си-
лукIэу, ицыфыгъэ зыфэдэр
сэр-сэрэу згъэунэфымэ, темэм
юф дэсшэнэу тесуубытагъ. Ар
1993 — 1994-рэ ильэхэр аргыгъэ.
Сифытеуагъ. Езгэшшагъ сизэ-
рэхкорэр. Сэри «апэрэу мөш
фэдэ цыфышом ыпашхъэ
сиуцоштмэ» сагу, шьотепльэ горэ
зэстыгъ, сшлолофеу, кэко зэ-
пиль кэу зыщыспльагъ. Сынэс,
ипчэ ситеуагъ. Аскэр пчъэр
кыытихъыгъ, пшэрхъялпэм си-
рищагъ (ари тэкIу згъэшэгъу-
гъэ). Лъэбкэу дэгжоо сифэгъ-
симыфагъэу, кысциуагъ: «О

зыбгъэдэхэнэу укъэклуагъ нахь,
сэ садэжь угумэкIу, пшлолофеу
укъэклуагъэп. Сауж икИ, си-
пийхэм упхырагъэкыщтэпыш
ыкИ уагъэкоштэпыш, нэмийк
темэ штэ — іэкыб къэралхэм
ядигэ литературэ е Клубэ ѩ-
бан итвorchствэ зафэгъаз,
егупшицэ.

Сызэмыхгээ закIу кыиуи,
кыши кысцихъуугъ, ау зы-
щылагъ, фэзгээгъуугъ, ыгу улгъа-
гъэ. Ау нэмийк темэ зэрэс-
мыштэштэриу юфыгъ: «Сашын-
нэрэл а уипыхэм, аш фэдэ
зэпшыркыпэ кынхэр зэпшы-
нир сэштэ. Сэ сифаеу мы тэ-
мэри кыхэсхыгъ ыкИ юф дэс-
шэшт». Мы такыкхэм сиакыл-
кли, сизэхашэкли, сигурышэкли
уеджэндэшыжынэу щымытэу
ыгорэр зынэсирэр спкынэ-
лынэкэ кысцихъагъ. «Шып-
къэм ынэ рекы» зыфалорэм
зэрэфэдер сшлагъэ.

Ежь Аскэр джыри зэ зыкыс-
фигъэзагъ: «Ярэби, ори юф
зыхэмидз, сэри сагуэрэхъят.
Етланэ жыккэшгүэ тиргъашли,
— умтхымы мыхъущтмэ арэу,
джары зэкэ сипроизведенхиэм
кыуялотэштэш, ядж», — кы-
иуагъ.

— Апэрэ зэлукIэгъум ох-
табэ ыхъыгъагъа?

— Сыхьат имыкъу. Сыкыкы-
жки, сиблагъэхэм адэжь си-
кыуагъ. Чэц-зымафэ тешлагъ,
сшхъэ имыкIу мо лыр илтыгъ,
гужь гори фысилагъэп, зызэ-
ригъэпсыгъи, кыуягъи фэз-
гъэгъуштэгъ, аужылкъэм, къо-
тэгъу-шэфэгъу сифэхъуным
сыфэхъазырь.

— Ятлонэрэу үүлуклагъа,
сыдэуштэу үагъэ зэдэшь-
шыгъга?

— Телефонкэ ылжырэ мафэм
сыфитеуагъ, джащыгъум кыи-
сиуагъ зэкэ сызгэгъумэкIу
упчэхэр ишыгъэныгъэки ипроиз-
ведениехэмкэ фэстхынхэш,
кыфэзгээнэнхэу, джэуап кыи-
зэраритыжыщтыр. Упчэ 35
— 40 фэдэг стхи кыфэзгъэ-
нагъ, зериуагъэуи зеклуагъэ.

— Сыд фэдэ цыфыгъа
Еутых Аскэр, о уишошыкъ?

— Йушыгъ, нэфэрэй инигъ,
шьыпкээ ылжытэрэ зэблихъу-
щтыгъэп сагу хүнкъи, ылжырэ
ышлэрэмэ зэтефэжъэу Тхъэм
кыфишигъэгъ шьшхээхъэш-
гээгъэ-лэйтэнгъэ инэу шүүлэ-
гъур зыльапсэр зэрильгъэгъэр
ары. Нэбгыритлур нэкэ зэдэгү-
шыгъэштэгъ, аш фэдэ гуфэбэнэ-
гъэр ильэс 60-у зэдагъэшлагъэм
зэрэпхырашыштугъэр згъэшэ-
гъуагъ. СыумыкIээ фысилэ-
гъэ еплийкIер стезижы, шххэ-
кIэфэнгъэ фэсшыгъ. Жъал-
ым-дисэу е кынгъэу зэрэ-
шмытыр, шьорыш-тхъагъэпци-
хэм зэрашмытыр слъэгъуагъ,
сшлагъэ; джащ дэжьим кызы-
гурыуагъ, тхакломэ ицыфы-
гъэрэ зы шьольыр зэрхитхэр.

— Укэгъожъэу кыхэкыгъа
научнэ темэу штагъэмкэ?

— Аш фэдэ кыхэхъагъэп:

Тхаклом псынкIу узкIэри-
гъяшэштэгъэп, уиуплэкIуагъ, зы-
гукIэ узиштэкIу, ныбджэгъу
хялэлым фэдэ хуушигъ.

— Сыдэуштэу нахь зыпшэ-
гъэ уж угу пхырыкыгъ тхэ-
клошхор?

— Лыгъэ пытэгъэ ин зэрэ-
хэлээр сшлагъэ; ишхэгъуусэу
Валия Косинская кыгъоу, ри-
гэдэжагъэхэм кырагъэблагъи,
Мыехуаэ щыагъэх, творчесэ
зэлукIэгъхэри ныбжыкIэхэм
адыриагъ. ИцыфыгъэкI кыхэ-
шэштэу, уехъопсэнэу щытэгъ. Ана-
хьэуу гу зыльистагъэр зэшхъэ-
гъусэхэм азыфагу шххэкIэфэ-
нэгъэ-лэйтэнгъэ инэу шүүлэ-
гъур зыльапсэр зэрильгъэгъэр
ары. Нэбгыритлур нэкэ зэдэгү-
шыгъэштэгъ, аш фэдэ гуфэбэнэ-
гъэр ильэс 60-у зэдагъэшлагъэм
зэрэпхырашыштугъэр згъэшэ-
гъуагъ. СыумыкIээ фысилэ-
гъэ еплийкIер стезижы, шххэ-
кIэфэнгъэ фэсшыгъ. Жъал-
ым-дисэу е кынгъэу зэрэ-
шмытыр, шьорыш-тхъагъэпци-
хэм зэрашмытыр слъэгъуагъ,
сшлагъэ; джащ дэжьим кызы-
гурыуагъ, тхакломэ ицыфы-
гъэрэ зы шьольыр зэрхитхэр.

— Тхъауегъэлэпсэу, Нуриет,
тызэрэбгъэгъозагъэмкэ.

Нэклюбъор
зыгъэхъазырыгъэр
МАМЫРЫКЬО Нуриет.

АДЫГЭ КЪЭГУАКІЭХЭР

Растения

Къэгыхэрээр

Джугара – джигуэрэ (каб.)
Девичий виноград пятилисточковый – чатыусанэ (шапс.)
Девясил высокий – сабыйуц, андыз, андыдз, цыхуфын (черк.)

Девясил крупнокорзиночный – кэлпъщэху (черк.)
Дербенник, плакун-трава – нэмшьууц
Деревей обыкновенный – чатыулы, джэдуукэ (черк.)
Дикий чеснок – бжыныуц
Диоскорея кавказская – сабийын (черк.)
Донник – окы, уэкуу (каб.)
Донник белый – шэфтыхунэ (м.-каб.)
Донник желтый – къельгуль, къальгуль, фадлэдэжэ, фадлэдажэ (черк.)

Донник лекарственный – къалькууль (каб.)

Доронхум – пкъеушхъэцоф (шапс.)
Дрема белая – выштыб, гузэгъэза-уэ, кэфий (каб.)

Дрок распространенный – гъожытых, гъуэжытых (черк.)

Дуб – чыыгай, жыгей (каб.), мышхуэмыйпей, мышхумпей (черк.)

Дубняк – чыыгяль
Дуб пробковый – пхъэмымшюу (шапс.), пхъэмымфей, шкэлмпилей (каб.)

Дурман обыкновенный – нэтэгъяу, шышхъэмажь, къуач, кэкътхъэпэ, натэ-гъяу.

фоч (м.-каб.), хъэрэтомпл (каб.), хъэнтэроплэ, къуач, къуеч, натэгъяуэ, плав (черк.)

Дурнишник зобовидный – мэшлост, банэдэгү, мафласэ (каб.)

Дурнишник колючий – пэнэф, пэнэпцланэ, банэху (каб.), пащэтеч (черк.)

Дурнишник обыкновенный – къопанэ, кхъуэбанэ (каб.)

Душица обыкновенная – нагъо, дадыу, дэхэлынэ, губъошай, мэкьюшай, къушхъэшай (шапс.), губъуэдайдий, дадий, губъуэшай, губъуэшай, шейудз, дахэлынэ, нагъуэ (каб.), цейдаду, къэзаншай, мэкьюшай, цейдадий (черк.)

Дыня посевная – наш, къаун, фуэпти, хъыуан, нащэмамэ, фуэнщэ (каб.), къэшхых (черк.), нащэкъэшхых (черк., бесл.), нащепластэ (черк., бесл.)

Хырыхыхъэхэр

Клэпсэшхокэ къыращи, оышхокэ акуутэ.

(Къэбы).

Пльыжыы, іашу, мэлэшу пехы, лъхъанчэу, чыгум пэблагъэу къэкы.

(Цумпэ).

Тичэу хъэцэкалэ кэриль.

(Пшэсэн).

Тыгъэм зыдегъазэ, егъэзыгъэу

Къахыжы.

(Тыгъэгъаз).

Тыжын чыюу зэрэлъэль, къильэльырэм тэгъэгушо.

(Коцы).

Гушыгэжъхэр

Бжыныр фышхъо, бжынышхъор шхъухъэ.

Гъогунэпцэ салэм мэкью щеохэрэп, ер зэогъэ чыыгым пкъашъэ къыпы-кээрэп.

Клаим игъугъэ нахын ицын.
Мэш мыхыр хышхом фэд.
Нэшэ къэмыйкыр кэришьу.
Фыгукеэр лъэкланл.

Хъуаджэ зызэригъэллагъэр

Мафэ горэм Хъуаджэ мэзым пхъэшы къуагъэ. Чыыгым дэкүайи зытет къутамэр риупкэхынэу фежъагъ. Аш дэжым лы горэм блэкызэ къылъэгъу.

— Адэ, Хъуадж, сид пшэрэр, къутамэу узытетыр къеупкэхы, укъефэхын, — ыуагъ.

— Адэ сикъефэхын!

Ар риуу лыр блэкыгъ.

— Алахь, Алахь, а чыыгым сикъы-

зэрефэхыщтыр зышагъэм сизылпэштыри къышэн, — ыуу лъежъагъ. Клахьи къыгъэуции еупчыгъ:

— Мы чыыгым сикъызэрефэхыщтыр пшагъэ, сизылпэштыри ошлэн фае о, къысалу, — ыуагъ.

— Улэн зыхукэ ыпэррапшэу птхакумэхэр къэуччытыгъ, — ыуагъ лылым.

Хъуаджэ къыгъэзэжыи, чыыгым къеклэжыи пкъантэр зыпкырэхъажым

къеуччылэстагь, ытхъакумэмэ зялжкым, чылэу къычкыгъ.

— Алахь, Алахь, сыллагъ, — ыуу гъолыгъэ. Ау «сыллагъ cloy сыйшылыкэ хүнэп, сыйкожын, шъузым къеслон» ыуу, къожыгъэ.

Шъузым риуагъ:

— А ныу, сыллагъэу мэзым сихэлъыш, чылэмэ яори сикъарэшэжы сарэгъэтлыгъ.

Ар ыуу мэзым хэгъольхъажыгъ.

Чылэр къэзэрэгъэукуи Хъуаджэ ихъадэ ахыжынэу къекуагъэх. Лъэоим къитырагъэгъуалхыи къеклохъээ псы икыгъо горэм къэсыгъэх.

Къэуцухи, «тэдикэ тикийн ма мыш?» алоу Ѣытхээ, Хъуаджэ лъэоим къитысыкли къариуагъ:

— Сэ мэзым сикъызыкокэ мыдиррабгукэ къэсыухыэти сикъыттыгъэ.

Ар зызэхахым купмэ Хъуаджэ псым къыхадзи къеклохъыгъэх.

Фэбэшхом изэрар къэклошт

Аужырэ ильэсипшым шэныгъэлэжхэм къаю чыгу шыхьашьом изытети итепли зэхъокыныгъэхэр зэрафэхъухэрэр. Мылыльэ инхэр мэжүх ыкчи зэщэкьох, зэльаубытыгъэ шольырхэм къащекэ, чышхьашьом зызэблеху.

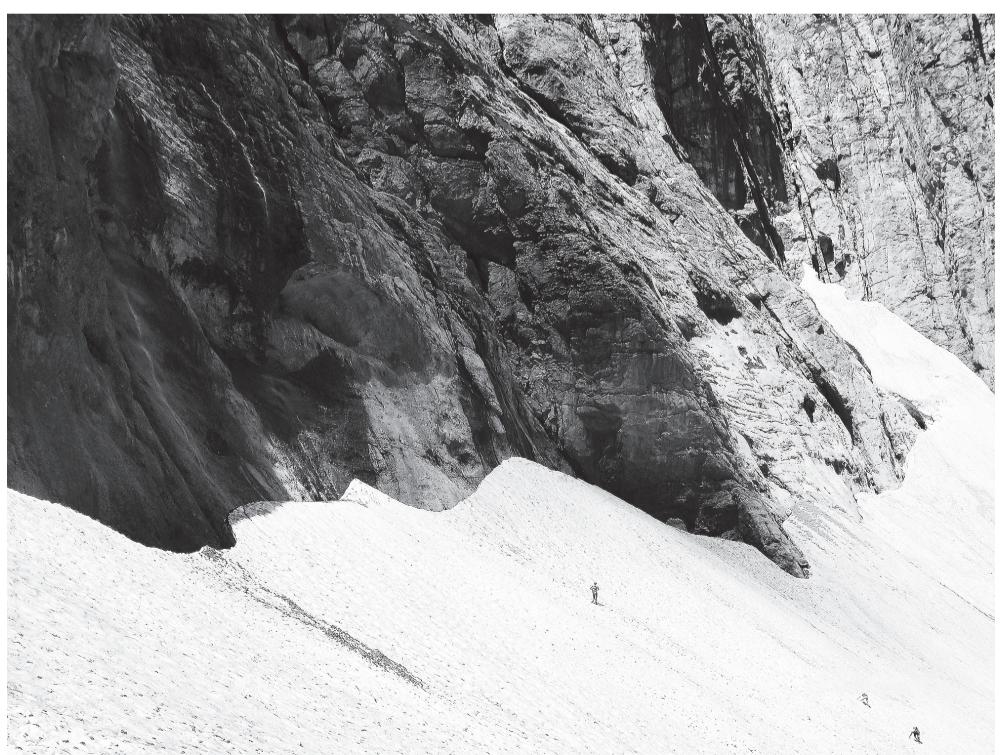
Тапэкэ ильэс мычыжъэхэм тыкъэзы-уцхъэрэ дунаим изытет аш фэдэштмэ, мылыльэхэм азыщанэ фэдизир зэрэ-күштэр специалистхэм къыхагъэщи. Джаш фэдэ зэхъокыныгъэхэр Темир Кавказми щагъеунэфы.

Росгидрометырэ Кавказ биосферэ заповедниким иофышэхэмрэ заповедниким имылыльэхэм язытет зыфэдэр зэрагъэшнэу рагъэжъагъ. Геофизическэ институтын (къ. Налщык) ишэнэгъэлэж куп заповедниким испециалистхэр ягъусэхэу аш ишьольыр къабыхагъ, хыкъумэу хэтхэм сурэтхэр къатырахыгъэх. Ахэм къушхъэхэу чыгушхъ, Цахвоа, Фыщт имылыльэхэр

ахэхъэх. «Нэмыхк чылпэхеми зэрэшхъурэм фэдэу Кавказ заповедникими имылыхм къащыкэу рагъэжъагъ. Мыльхъанымкэ ар экологилем фэгъэхыгъэ Iofigyoo инэу шэныгъэлэжхэм апашихъе къеуцо, — къауагъ улпэлхэр зышыхъэрэм. — Ахэм унаэ атэтийнэу, къэхъун ылъэкиштхэм уягупшиенэу Ѣыт.

Специалистхэм къызэралорэмкэ, мылыльэхэр къэжъухэу зэрэргэжъагъэр дунаир нахь фабэ къызэрэхъурэм епхыгъ. Чыгум температурэу илэми къызыхахъокэ, етъэшэрэ мылхэри нахь псынкэу къэтхүхэу рагъэжъэшт.

(Тикорр.).

Дзюдо

Лыхъужъхэр ящисэх

Чыгу Залэм илыхъужъхэм афэгъэхыгъэу дзюдомкэ шэжь зэнэкъоку Новороссийскэ щыкуагь.

Адыгэ Республикаем ибэнэкю 40 зэйкугъухэм ахэлэхъагь. Апэрэ чыпти 4, ятлонэрэу 5, ящэнэрэу чыпти 7 тиспортоменхэм къахыгъэх.

Георгий Парфировым, кг 73-рэ, Датхъужь Алый, кг 90-рэ, Дарья Ищенкэм, кг 52-рэ, Туллэрэ Данэ, кг 78-м къехъу, апэрэ чыпшэхэр къафагъэшшоагьэх.

Пашо Алый, кг 66-рэ, Къуихъ Бисльян, кг 73-рэ, Ордэн Заур, кг 81-рэ, Надежда Лоцман, кг 63-рэ, Клэлэбий Рузанэ, кг 57-рэ, ятлонэрэ чыпшэхэр къахыгъэх.

Мухъамэд Липаридзе, кг 60, Лъэцэр Дамир, кг 66-рэ, Щыгу-

щэ Амир, кг 73-рэ, Джумбер Липаридзе, кг 81-рэ, Ингъуш Владимир, кг 90-рэ, Артунэ Фатимэ, кг 57-рэ, Мария Фроловам, кг 78-рэ, ящэнэрэ чыпшэхэр къидахыгъэх.

Тренерхэу Роман Оробцовым, Беданыкъо Рэмэзан, Беданыкъо Байзэт, Хакурынэ Дамир, Нэджыкъо Русльян, Липаридзе Джон тибэнаклохэр агъасэх.

Чыгу Залэм лыхъужъынгъэ щызезыхъэгэ дзэклолхэр Новороссийскэ щагъэльапшэх. Саугъэтхэр афагъэуцугъэх, Хэгъэту зэшомхом ильхъан пыйхэм язэхэкутэн пхъашэу хэлэжъагъэхэм

афэгъэхыгъэ зэхахъэхэр, спорт зэнэкъокъухэр къалэм щэклох. Шэжь ялэу ныбжыкъэхэр плуъэнхэм фэшл еджалшэхэм зэйкугъэхэр ашызэхашэх. Адыгейим испорт-

сменхэм Новороссийскэ итарихъ щызагъэзогъ, ялахылхэу заом лыхъужъынгъэ щызезыхъагъэхэм яхылшэгъэ къэбархэр къызэфалотагъэх.

Футбол

Ешгъур псынкэ къафэхъущтэп

Купэу «Кыблэм» я 10-рэ ешгъур псынкэ къафэхъущтэп. Мыекъопэ «Зэкъошныгъэр» Махачкала икомандэу «Легионым» йукагь.

Кізуххэр

«Урожай» — «Биолог» — 1:0, «Легион» — «Зэкъошныгъэр» — 1:0, СКА — «Урожай» — 3:0, «Алания» — «Интер» — 5:0, «Спартак» Нч — «Спартак» — Вл. 3:0, «Волгарь» — «Мэшкъу» — 1:0, «Краснодар-3» — «Махачкала» — 0:2.

Чыпшэхэр

1. «Волгарь» — 25
- 2.. «Зэкъошныгъэр» — 20
3. «Алания» — 19
4. «Черноморец» — 18
5. «Динамо» — 17
6. «Махачкала» — 15
7. «Спартак» — Нч — 14
8. СКА — 13
9. «Интер» — 12
10. «Легион» — 12

11. «Мэшкъу» — 11
12. «Анжи» — 11
13. «Биолог» — 11
14. «Краснодар-3» — 9
15. «Урожай» — 6
16. «Спартак» Вл — 4.

«Аланиер», «Черноморец», «Волгарь» апэ иштынхэм фэбанэх. «Зэкъошныгъэр» анах лъэшхэм якуп хэтынштэу тэгүүгээ.

Іоныгъом и 28-м я 11-рэ ешгъур командэхэм яэштых. «Зэкъошныгъэр» «Спартак» Налшык Мыекъуапэ щылкылшт. Сыд фэдэ чыпшэхэр щитхэм, яшлэгъухэр гъашлэгъонэу маклох. Аужырэ ильэсхэм Налшык иешлаклохэм зэйкугъур тшуахынгъэми, гугъэр чэтынэрэп. «Зэкъошныгъэр» теклонигъэр къыдихынэу фэтэо.

Авшэрэ купыр

Уальыплъэныр гъэшгъоны

Хэгъэгум футбольмкэ икомандэ аанах лъэшхэр авшэрэ купым щызэнэнкъокъух. Я 10-рэ ешгъур псынкэ къафэхъущтэп ээтэгъапшэх.

Зэрешлагъэхэр

«Уфа» — «Спартак» — 1:0, «Ахмат» — «Крылья Советов» — 1:1, «Тамбов» — «Ростов» — 2:1, «Зенит» — «Рубин» — 5:0, «Оренбург» — «Локомотив» — 2:3, «Динамо» — «Шъачэ» — 2:3, «Арсенал» — «Урал» — 1:1, ЦСКА — «Краснодар» — 3:2.

Ауж къинэрэ «Тамбовыр» апэ ит «Ростовыр» зэрэтеклыагъэм, ыпэктээ зэрэлъыкъуатэрэм къашыхъатырэр зы — командэ пэпчч эшлэгэ дэгъу къыгъэльэгъон ельэкы.

«Динамэм» итренер шъхьаалеу Дмитрий Хохловым, ар Краснодар краим щыщ, илэнатлэ лукъыжынэу къытхыгъ, ау къимафэр къэсифэ джыри пэккырылпынхэу клубым ишащхэм къыралыагь. «Ахматым» итренер шъхьаалеу Рашид Рахимовым инеушэрэ мафэ къыралыкъытэ къэшлэгъуа. «Краснодар» зылукъэшт командэхэм язакоп зыгъэгумэкъирэр, судьяхэм яшлээрэльхэр зэрэгэцэлхэрэм ыгъэрэхъатырэр. ЦСКА-м зыдешшэм агумэкъытэ джыри зэ къэнэфагь. Ару щитми, теклонигъэр къыдэзыхы зышлоигъом къинигъохэр къызэринэкъыхэу зыригъесэн фаг.

Зэтэгъапшэх

1. «Зенит» — 23
2. ЦСКА — 22

3. «Локомотив» — 20
4. «Краснодар» — 20
5. «Ростов» — 20
6. «Уфа» — 14
7. «Арсенал» — 14
8. «Урал» — 14
9. «Спартак» — 14
10. «Рубин» — 10
11. «Динамо» — 10
12. «Шъачэ» — 9
13. «Ахмат» — 9
14. «Крылья Советов» — 8
15. «Оренбург» — 8
16. «Тамбов» — 8.

Я 11-рэ зэйкугъур

- 28.09
«Кр. Советов» — «Тамбов»
«Ростов» — «Динамо»
«Локомотив» — «Зенит»

- 29.09
«Урал» — ЦСКА
«Рубин» — «Уфа»
«Спартак» — «Оренбург»
«Краснодар» — «Арсенал»
- 30.09
«Шъачэ» — «Ахмат».
«Краснодар» ЦСКА-м Москва зылукъокъим 0:3-у шуахынээ, 2:3-у пчагъэр хуугъэ. Ешгъур къэххэм фэкъуагъэу «Краснодар» пчагъэм хигъэхъонэу амалышуухэр илгэгэх. Джы «Арсеналым» сыдэштэу дешэштэ? «Локомотив» «Зенит» лукъэшт — аши улъылтээнкэ гъашлэгъоны.

Нэклубгъор
зыгъэхъазырыгъэр
ЕМТЫЛН Нурый.

Зэхэзыагъэр
ыкИ къыдзыгъэ
гъэкъыр:
Адыгэ Республикэм
льэпкэ Иофхэмкэ, Икъыб къэралхэм ачы-
псурэ тильэпкэ-
гъухэм адьырэз эзхы-
ныгъэхмкэ ыкИ
къэбар жуугъэм
иамалхэмкэ и Комитет
Адресыр:
ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэ-
шыэр:
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,

Редакцием авторхэм
къайхырэ А4-кэ
заджэхэрэ тхъапхэу
зипчагъэх 5-м
емыхъухэрэр ары. Са-
тырхэм азыфагу 1,5-рэ
дэлъеу, шрифтыр
12-м нахи цыкунэу
шытэп. Мы шапхъэ-
хэм адимыштэрэ
тхъгъэхэр редакцием
зэкъегъэлжых.

E-mail: adyvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр:
Урысы Федерацием
хэутын Иофхэмкэ, теле-
радиокъэтын-
хэмкэ ыкИ зэлль-
їсыкэ амалхэмкэ и
Министерствэ
и Темир-Кавказ
чыпшэгъоры-
шылж, зэраушыхъатыгъэ
номерыр

ПИ №ТУ23-00916

Зыщаушыхъатыгъэр
ООО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Зэкъэмкэ
пчагъэр
4283
Индексхэр
П 4326
П 3816
Зак. 2428

Хэутын
уздыкъэхэнэу щыт
уахъэр
Сыхъатыр
18.00
Зыщаушыхъатыгъэх
уахъэр
Сыхъатыр
18.00

Редактор
шхъаалм
ипшъэрэлхъэр
зыгъэцакъэр
Мэшлэкъо
С. А.

Пшъэдэкъырж
зыхырэ секретарыр
Жакъэмкъо
А. З.